

Бојан Марковић, вицегувернер Народне банке Србије

текст је објављен у дневном листу „Политика“, од 20. марта 2011. године

ДА ЦЕНЕ ХРАНЕ НЕ ЗАВИСЕ ОД НЕБА

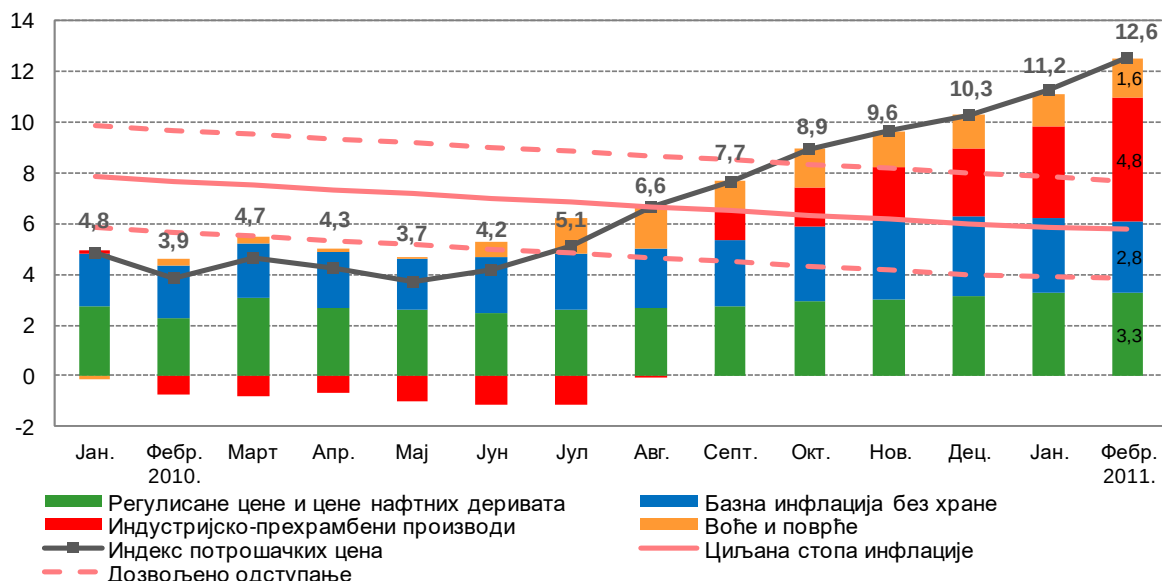
Стратешка будућност српског извоза не би требало да се заснива на примарној пољопривредној производњи. Пољопривреда је грана која је значајно субвенционисана код већине земаља у које извозимо. Да би се ценовно такмичили на њиховим тржиштима, ми би такође требало значајно да субвенционисамо пољопривреду. Проблем лежи у томе што би ове субвенције плаћали српски порески обвезници у корист потрошача на тржиштима на која извозимо пољопривредне производе.

Стога бинеселективно заснивање стратегије извоза на пољопривреди као грани могло да се претвори у стратешки промашај. Пољопривреда може да постане важан део извозне стратегије у сегментима који обухватају производе вишег степена обраде и финалне производе где је релативно учешће субвенција у укупној цени мање. Примарни производи би такође могли да буду важан сегмент извоза у случајевима када без већих субвенција можемо да постигнемо извозну ценовну или квалитативну конкурентност. У сваком случају било би погрешно да стратегију српског извоза заснивамо неселективно на пољопривреди као грани производње, у којој би се високо субвенционисала примарна производња као главни извозни адут пољопривреде.

Наш основни циљ у пољопривреди требало би да буде стабилизација производње и цена

Анализа НБС, објављена у Извештају о инфлацији из новембра 2010, показала је да цене хране у Србији нису много различите у односу на друге европске земље. Али за разлику од њих, овде су цене много нестабилније. То значи да у лошој пољопривредној сезони када цене хране расту, оне у Србији расту много више него у другим земљама, а у родној пољопривредној сезони када цене хране падају, оне код нас падају много више него у другим земљама. Штавише, анализа НБС показује да би инфлација у Србији на крају 2010. године била у оквиру циља НБС, да није било драстичног раста цена хране у другој половини године (видети графикон). Чак и да је раста цена хране било, али на нивоу раста у другим упоредивим земљама, инфлација би вероватно остала у границама постављеног инфлационог циља за 2010. годину (6+/-2%).

Графикон 1: Допринос међугодишњим стопама инфлације

Како можемо да стабилизујемо пољопривредну производњу и цене?

Прво, улагањима у технологију заштите производње од временских неприлика. Улагање у, на пример, мреже за одбрану од града, стакленике, системе за одводњавање и слично омогућиће у лошој пољопривредној сезони већу производњу и тиме ниже цене пољопривредних производа. Наравно, пошто ово улагање кошта, то такође значи да ће цене у родној пољопривредној сезони бити више него што би биле без мрежа за одбрану од града, стакленика или система за одводњавање. Али, ниже цене у лошој сезони и више цене у родној сезони ће постићи циљ – стабилизацију цена и инфлације. Када надлежна министарства одлучују о субвенцијама у пољопривреду, требало би у највећој мери да се фокусирају на субвенције у овакве мере заштите и стабилизације.

Друго, антицикличном политиком робних резерви или стабилизационог фонда. Робне резерве се код нас третирају искључиво као интервентне, тј. у функцији стварања залиха робе за крајњу нужду попут случајева великих природних катастрофа или рата. У многим земљама, међутим, робне резерве, тј. стабилизациони фонд, активно стабилизују понуду пољопривредних производа и њихове цене на тржишту, тако што купују производе када су јефтини (дакле у родним сезонама) и продају их када су скупии (у лошим сезонама). На овај начин побољшава се понуда у лошим сезонама, а тиме се и цене смањују, а расте тражња у родним сезонама, чиме су тада и цене нешто више. Дакле, стабилизациони циљ је постигнут, а и државни буџет би могао нешто да заради на ценовној разлици. Надлежна министарства требало би да развију не само интервентну, већ и стабилизациону улогу робних резерви.

Треће, антицикличном увозном политиком. Изузетно високе царине и прелевмани на увоз хране штите наше пољопривредне произвођаче, али онемогућавају стабилизациони ефекат на цене и понуду хране који би увоз могао да има. Увоз јесте један од начина којим би могле да се умање велике несташице неких производа (попут недавне несташице млека). Тачно је и да треба штитити наше пољопривредне произвођаче, али не треба у потпуности занемаривати ни наше потрошаче, којима би мање несташица и ниже цене добро дошле. Надлежна министарства би требало да протресу иначе врло замршену и нетранспарентну шему прелевмана и царина на увоз пољопривредних производа у Србију. На срећу, у овоме ће помоћи и наша обавеза да постепено, у наредне четири године, укинемо увозне царине кроз процес придруживања Европској Унији.

Четврто, антицикличном извозном политиком. Када су цене пољопривредних производа на светским тржиштима изузетно високе, као што је то случај ове године због великих природних непогода широм света (нпр. велики пожари у Русији), примена извозних царина могла би да доведе до стабилизације понуде и цена пољопривредних производа у Србији. Иако су ове мере непопуларне и компликоване за спровођење, не би их требало у потпуности отписати када је пољопривредна сезона у свету изузетно лоша. У том случају наш превелики извоз може да доведе до непотребних несташица, премале понуде и превисоких цена пољопривредних производа унутар Србије. Пољопривредна сезона 2010. године је пример ове ситуације.

Пето, стабилизација производње и цена се може остварити антимонополском политиком. Уколико се дозволи формирање монопола било где у ланцу од пољопривредних произвођача до финалних потрошача – било да је то међу примарним пољопривредним произвођачима, или у кооперативама и посредницима који прикупљају производе од примарних произвођача, или у дистрибутивним ланцима, или у малопродаји – „џаба смо крчили“. Сви напори за стабилизацију понуде и цена пољопривредних производа у једном сегменту били би поништени уколико постоји монопол у било ком другом сегменту поменутог ланца. Сигурно је да је постојао простор за ефикаснију антимонополску политику у Србији у последње две деценије и да тај простор још увек постоји. У том погледу било би добро да се нешто брзо и очито побољша.

На крају, даљи развој робних берзи, а поготово развој тржишта фјучерса довео би до извесније цене и за произвођаче и за купце примарних пољопривредних производа, и тиме повећао стабилност цена хране у Србији. Фјучерс је инструмент којим купац пољопривредних производа унапред купује нови род на пример пшенице – пре него што временски услови доведу до могућег наглог скока или пада пољопривредних цена.

Поменуте мере су неке од макроекономских мера првенствено усмерених на стабилност пољопривредне производње и цена. Експерти пољопривредне политике ће сигурно навести и низ других мера у циљу повећања ефикасности и квалитета пољопривредне производње, што би водило подизању општег нивоа производње и снижавању општег нивоа цена хране. Укрупњавање пољопривредних поседа, едукација и информисаност пољопривредних произвођача, задругарство, примена Закона о јавним складиштима, доношење Закона о робним берзама – неке су од таквих додатних структурних мера.